

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

www.philosophical-research.org

Απόστολος Πιερρής

Συναντήσεις Πατρών

Κύκλος ΛΔ΄

**ΣΥΜΠΟΣΙΟ
ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΘΕΡΙΝΩΝ ΤΡΟΠΩΝ**

2021

(Έτος επετειακό συμβολικό
2.500 χρόνων από την Μάχη των Θερμοπυλών
και 200 από την Επανάσταση των Παλληκαριών)

Η Πνοή του Κάλλους Πνεύμα Θεού

Το Συμπόσιο το βράδυ της Δευτέρας 21 Ιουνίου, εορτής του Αγίου Πνεύματος, θα είναι αφιερωμένο στο Πνεύμα του Κλασσικού και του Ορθόδοξου Ελληνισμού.

Πολλά νήματα συνυφαίνονται στην πλοκή του μυστηρίου της ύπαρξης.

Το Απόλυτο και Παντελές δεν έχει αρχή μεταβολής. Δεν έχει λόγο να κάνει τίποτα γιατί δεν του λείπει τίποτα. Κάθε κίνηση θα εσήμαινε εισαγωγή σχετικότητας στην απολυτοσύνη του και ατέλειας στην τελειότητά του, στο Είναί θα εισήρχετο ως δια ρωγμής το Μηδέν. Αλλά το Μηδέν δεν υπάρχει για να μπει στο Είναί. Ο Θεός δεν έχει λόγο και δεν έχει τρόπο να φτιάξει τον Κόσμο και μέσα του τον Άνθρωπο.

Αλλά Κόσμος και άνθρωπος υπάρχει. Το αίνιγμα της σχετικής και ατελούς ύπαρξης στον χώρο και τον χρόνο.

Αλλά πάλι το Απόλυτο και Τέλειο δεν είναι νεκρό, δεν είναι στατικό. Ζει την τέλεια και απόλυτη ζωή. Η αιωνιότητα δεν είναι ανενεργή, πάλλεται με τον δυναμισμό του απόλυτου Είναί, τον δυναμισμό που το εγείρει με την εσωτερική ένταση της τελειότητας επί του μηδενός. Μαζύ και αδιαχώριστα με την απολυτότητα της οντολογικής αλήθειας ουσιώνεται στον Θεό και η απολυτότητα της ενεργού ζωής. Είναι ο Θεός Αλήθεια και Ζωή, αληθινή ζωή και ζωντανή αλήθεια.

(Η σκέψη αυτή εισάγεται διασαφητικά επί της άδομης δομής του Είναί στον Παρμενίδα από τον Πλάτωνα στον Σοφιστή. Και η διανοητική της

επεξεργασία αποκορυφώνεται με την θεωρία του τετραπλού αιτίου και της διάκρισης ενέργειας και κίνησης στον Αριστοτέλη. Τελευταία εφαρμογή είναι η θεολογία των άκτιστων ενεργειών του Θεού στον Κόσμο, που δημιουργούν και συνέχουν τον κόσμο και πάντα τα εν αυτώ, στο Ησυχαστικό Κίνημα του Γρηγορίου Παλαμά).

Ο Θεός δεν κατασκευάζει τον κόσμο, ενεργεί κατά την υπερούσιο τελειότητά του, και αυτή η ουσιώδης ενέργεια αποτελεί τον κόσμο. Δεν ασχολείται με κάτι εξωτερικό προς αυτόν γιατί δεν υπάρχει και δεν μπορεί να υπάρχει εξωτερικό στο Είναι. Ούτε κοπιάζει ασχολούμενος. Είναι βυθισμένος στηνσχόλη της τελειότητάς του. Δεν κουραζόμαστε ούτε και εμείς όταν ενεργούμε και δεν κινούμαστε ούτε δρούμε, όπως όταν βλέπουμε όμορφα όντα.

Ο Κλασσικός Ελληνισμός θέλει αισθητή εικόνα κάθε μεταφυσικής αρχής, όχι σαν παρομοίωση ή αλληγορία ή σημάδι ή έννοια, αλλά σαν το απόλυτο ισοδύναμό της. Κι αυτό γιατί στον Μονισμό το σύμβολο Είναι η πραγματικότητα που (λέμε ότι) συμβολίζει. Το Απόλυτο και Παντελές φανερώνεται με την τελικότητα του κάλλους. Στο κάλλος αίρεται το αίνιγμα της ύπαρξης και ανοίγει η πύλη της αιωνιότητας, γιατί αποκαλύπτεται ως «τέλος», τελειότητα και κατάληξη, επίτευξη του σκοπού. Η ψυχή γαληνεύει και δεν ρωτά γιατί. Η αναζήτηση έχει λήξει μπροστά σε κάθε έργο τέχνης του αρχαίου Ελληνισμού, που και το απλούστερο αγγείο εμφανίζεται με την απόλυτη τελικότητα σε κάθε ανθρώπινη διαδρομή και ανησυχία. Δεν σε αφήνει να ταραχθείς, ακόμη και όταν πρόκειται για φρικτά και τερατώδη του πάθους της ύπαρξης στον χρόνο. Και το ίδιο συμβαίνει με την φύση και την φυσική τελειότητα, η Ελληνική τέχνη είναι η ουσία της φύσης σαν αποκάλυψη του Θεού.

Αλλά πάλι το Κάλλος δεν δρα. (Έχει τελική, όχι δραστική, αιτιότητα, εννοιολογεί ο Αριστοτέλης). Η τελειότητά του όμως είναι ζωή στο έπακρον, η Μορφή του έχει την πνοή της αληθινής ζωής. (Η ουσία του όντος συνίσταται στην Μορφή του, πάλι Αριστοτέλης). Η πνοή του Κάλλους φυσάει πάνω σε αυτόν που το θεωρεί, ο οποίος εισπνέει την πνοή της ζωής και ζει πια ουσιαστικά – συνεπαίρνεται, εμπνέεται από το Κάλλος στον Έρωτα του Κάλλους. Και αυτός ο Έρως (η ερωτική μανία στον Φαίδρο του Πλάτωνα) του ερώντος προς το ερώμενο κάλλος, αυτός αποτελεί αναγωγική δύναμη που τραβάει τον ερώντα στην τελειότητά του, άρα στην σωτηρία του, αυτός όντως είναι δημιουργική αρχή. Αλλάζει τον ερώντα επαναδιοχετεύοντας την ενέργεια του δυναμισμού του μακριά από τις μέριμνες των αναγκών του χρόνου, προς την τελειώσή του, την εκπλήρωση του νοήματος της ύπαρξής του. (Ένα άγαλμα κάλλους το κάνει αυτό στην αισθητή του τελειότητα της μορφής, ακόμη και χωρίς την εκφραστικότητα του προσώπου, όπως το βιώνει ο Rilke στο ποίημά του

για τον έξοχα τέλειο κορμό στο Λούβρο από την Μίλητο – έργο κεφαλαικό του Αγελάδα κατά την ανάλυσή μου).

Αποκαλυπτική είναι η ονοματολογία του Δωρικού έρωτα. Ο ερώμενος καλός, με την αρχαία έννοια του πνευματοφορούντος σωματικού κάλλους, λέγεται «αἴτης», από το αἴσσω, κυριολεκτικά αυτός που «φυσάει», εγείρει τον αέρα της δύναμης, την πνοή της ζωής, το πνεύμα της αλήθειας που είναι η τελειότητα του όντος φανερούμενη εδώ στην σωματική ακμάζουσα πλησμονή. Την πνοή εισπνέει ο ερών και ζει πια την βελτίονα ζωή εμπνεόμενος και αναπνέων την ενέργεια του Απόλυτου όπως είναι προφανής στο κάλλος του ερώμενου και όπως αφυπνίζεται και διεγείρεται και στον ερώντα του κάλλους με την πνοή της ζωής που εισπνέει. Ο ερών ονομάζεται ακριβώς «εισπνήλας».

Έτσι ο Έρως, κάλλιστος θεών, είναι δημιουργική κοσμογονική αρχή στην Ησιόδαιο θεογονία. Και στην Ορφική συμβολική θεολογία ο πρωτοφανέρωτος Φάνης, το μυστικό φως που φαίνει, είναι ο Έρως, που γεννήθηκε μαζί με τα ζωοποιά Πνεύματα, τις πνοές ζωής. Και η ψυχή είναι ο πνέων αέρας της ζωής.

Η Δωρική Αποκάλυψη επέδρασε και σε αυτές τις Πελασγοϊώνικες προσλήψεις της. Αλλά σε αυτές είναι ανακατεμένες διάφορες συνιστώσες της θρησκευτικής εμπειρίας του ανθρώπου από διαφορετικές αποκαλύψεις του Εΐναι. Πρόκειται για τον πρώτο συγκριτισμό του Ελληνισμού. Ενώ στο καθαροδωρικό βίωμα της απόλυτης φανέρωσης του Απόλυτου στο Κάλλος, κρατιέται διακεκριμένος στο επίπεδο του Φαίνεσθαι ο Απόλλων από τον Έρωτα, το «Τέλος» από την έκσταση προς το τέλος, το τέρμα και ο σκοπός από την οδό και το μέσο, η γαλήνια μορφή της τελειότητας από το λαχάνιασμα και την διέγερση του αναγόμενου στην τελειότητα, - ενώ παράλληλα η ίδια η πνοή της ζωής του κάλλους της μορφής είναι που εισπνεόμενη από τον αγωνιζόμενο για την τελειότητα οδοποιεί την πρόσβασή του σε αυτήν με τον ερωτικό αέρα που του φυσάει για το κάλλος. Σκοπός και μέσον δεν είναι εξωτερικά συνεζευγμένα αλλά οργανικά εναρμονισμένα – για τον ωρισμένο σκοπό ένα μέσον είναι κατάλληλο, για το δεδομένο τέρμα μια οδός άγει εις αυτό. Οδός για την τελειότητα είναι ο έρως του κάλλους.

Αλλά όταν ο άνθρωπος δεν ισχύει να αισθανθεί την ιερή ερωτική μανία στην έκσταση για το κάλλος, τότε ο Θεός του φανερώνεται όχι απλά ως τελειότητα, αλλά και ως ο δρόμος για την τελειότητα. Είναι η αλήθεια της τελειότητας, η οντολογική μορφή της, είναι η ζωή της τελειότητας, η υπαρκτική έντασή της, - είναι το απόλυτο της αιωνιότητας του Εΐναι και η διέγερση της δύναμης του Εΐναι, -- είναι και ο μοναδικός δρόμος για την

ζωντανή αλήθεια και την αληθινή ζωή, --- είναι η Οδός και η Αλήθεια και η Ζωή. Με κλασσικούς όρους το Κάλλος γίνεται και Έρω, Ως Εάν του έλειπε η ολοκλήρωση του τέλους, ενώ ταυτόχρονα Είναι το Τέλος αυτό καθ'αυτό. Ο Απόλλων ταυτίζεται με τον Έρωτα για να σώσει τον άνθρωπο, που αποξενωμένος από Αυτόν, κατήντησε σκιά στον Λαβύρινθο της ύπαρξης, όπου τυραννέει τώρα ο δούλος του Θεού Χρόνος. Ο Απόλλων Είναι τώρα ο Έρω του Κάλλους, του Απόλλωνα, - ο Χριστός Είναι η Πίστις στον Τέλειο, στον Χριστό, -- οι δυο όψεις της Ελληνικής Οδού, ο Έρω του «Τέλους» και η Πίστις του «Τέλους». Ο Θεός εκτελεί τη δεύτερη απο-κάλυψή Του: μετά την φανέρωσή του στο Κάλλος του Τέλους, φανερώνεται τώρα και ως Οδός προς το Τέλος.

Και πάλι. Το ερωτομάνι του Κάλλους, του Απόλλωνα, στο αλώνι της ασχήμιας, όπου δυναστεύει ο Χρόνος, και το πάθος του Τέλους, του Χριστού, στο βασίλειο του Άρχοντα του Κόσμου τούτου, καθιστούν μεν δυνατή την σωτηρία του ανθρώπου στην αιωνιότητα που του ανήκει, δεν αρκούν όμως να τον λυτρώσουν στην πραγματικότητα. Χρειάζεται μια χειρονομία, μια κίνηση από αυτόν, ένα σημάδι αναγνώρισης της θεότητας ως οικείας. Απαιτείται να μπει στον δρόμο του έρωτα ή της πίστης. Η οδός είναι η ίδια: ο έρω του καλού είναι μια πίστη στο ότι έχω αυτό που θα έχω στο τέλος, τον καλό και το κάλλος. Και η πίστη στον Τέλειο είναι έρω ταύτισης με Αυτόν. Αλλά στο Κλασσικό, ο έρω του κάλλους είναι αυτονόητη λειτουργία συνεκτική του κοινωνικού ιστού. Και έτσι εκεί ο άνθρωπος προσφέρεται στον θεό, όντας ήδη άγαλμα του Απόλλωνα, χαρίζεται σε αυτόν, και περιμένει την αντίχαρη της θείας ευδοκίας (όπως ο Μάντικλος με το αφιερωματικό του ειδώλιο), κατά την χαρακτηριστική δομή της ερωτικής σχέσης εν κάλλει. Όμως στην Ορθοδοξία είναι ο Θεός που κάνει την πρώτη κίνηση προσφερόμενος μεγαλειώδους θυσία όπου θύτης, θύμα και προς όν η θυσία ταυτίζονται, όπως όταν ο Απόλλων σπένδει εις εαυτόν. Αλλά τώρα ο Θεός χαρίζεται στον άνθρωπο της απωλείας πρώτος. Δεν περιμένει την αυτονόητη λαχτάρα του ανθρώπου για Αυτόν να μαρτυρηθεί αποδεικτικά πρώτη. Χαριζόμενος στον άνθρωπο περιμένει όμως τώρα πολλαπλάσια την αντίχαρη του ανθρώπου προς αυτόν, την πίστη στον Τέλειο, την εμπιστοσύνη σε Αυτόν που απέδειξε πρώτος την αγάπη του για τον απολωλότα πάσχοντα για να εμπεδώσει τον έρωτά του – αφού πρόκειται για ταύτιση θέωσης στο «τέλος».

Αλλά ο άνθρωπος και έτσι δεν δύναται πλέον. Έχει γίνει δούλος του δούλου, είναι εγκλωβισμένος στην μέριμνα των χρονικών, στην λογική των αναγκών του χρόνου, στην επιτυχή διαχείρισή τους. Δεν μπαίνει στον δρόμο. Πρόφαση ήταν ότι δεν βλέπει τον κρυμμένο Απόλλωνα, ότι δεν νοιώθει το Τέλος. Και η πρόφαση ξεμπροστιάστηκε: δεν μπαίνει ούτε στην Οδό μπροστά στα μάτια του. Χρειάζεται και δεύτερη χάρη από τον Θεό για να ενεργοποιηθεί η φρικτή πρώτη χάρη της θείας αυτοθυσίας. Έχει

ανάγκη της θείας Πνοής που θα φουσήξει και θα τον συνεπάρει, που θα ευ-
οδώσει την σωτηρία του, που θα τελεσιουργήσει αυτό που κατέστησε
δυνατό η Ενσάρκωση. Και έτσι ο Χριστός στέλνει τον Παράκλητο, το Άγιο
Πνεύμα, για αρωγό του ανθρώπου στον αγώνα του. Οι Μαθητές χάνουν
τον μέγα φόβο τους, και η Αποστολική τους διακονία αρχίζει, όχι με την
Ανάσταση, αλλά με την Πεντηκοστή.

Το Πνεύμα στην Ορθοδοξία παίζει τον ρόλο του Έρωτα στον Κλασσικό
Ελληνισμό, που και εκείνος ήταν Πνευματική Πνοή. Αποτελεί την αρχή
της Επιστροφής από το Φαίνεσθαι στο Είμαι. Ο Χριστός είναι η
οντολογική αλήθεια και η ζώσα ένταση της Τελειότητας του Είμαι.
Αποτελεί την αρχή της προόδου του Είμαι στο Φαίνεσθαι, και την
απόδειξη του Είμαι στο Φαίνεσθαι. Η ίδια ενέργεια του Θεού είναι
υποστατική του Κόσμου ως Φαίνεσθαι του Είμαι, και επιστροφική του
Κόσμου προς τον Θεό με την πνευματική χαριτοβρυσία του ανθρώπου. Η
διάκριση, όπως πάντα στον Μονισμό του Ελληνισμού, είναι διάκριση
ταυτότητας.

Το Πνεύμα χαριτώνει τον άνθρωπο για να κάνει την αντίχαρη προς τον
Θεό φωτίζοντας την αλήθεια της πίστεως. Ο άνθρωπος στο Σπήλαιο
αμυδρά δαισθάνεται το Φως στον Χριστό. Το Πνεύμα είναι Πνεύμα
Αληθείας. Το Φως λάμπει καθαρά από αυτό. Φως στον Ελληνισμό δεν
είναι μια εξωτερική πηγή που φωτίζει το ον αλλά η τελειότητα του όντος.
Δεν υπάρχει φως ανεξάρτητο από το φωτιζόμενο, αλλά η τελειότητα της
ουσίας του όντος είναι η λάμψη που φέγγει. Από τον Πατρικό Βυθό ο Υιός
στέλνει το Πνεύμα για να καταυγάσει το Φως τον άνθρωπο, ο οποίος μέσα
του έχει αυτό το φως ως ενέργεια του Θεού, και λάμπει στην τελειότητά
του επιτυγχάνοντας το «τέλος» του, αφού αρχίσει την πορεία του στην Οδό
του Υιού με την Χάρι του Πνεύματος, που τον φωτίζει στην απόλυτη
αποκάλυψη της Αληθείας.

Οι διακριτοί υποστατικοί ρόλοι του Υιού και του Πνεύματος, ως δυο
χωριστών φανερώσεων της θείας Κρυφιότητας του Πατρός, της μιας
προβολικής της άλλης επιστροφικής, αποτελούν τον ουσιώδη πυρήνα της
Ορθόδοξης καταγγελίας του filioque. Θα επεξεργασθούμε το θέμα στο
παραπάνω πλαίσιο.

Τέτοιες διαδρομές θα κάνουμε στο Συμπόσιο μεταξύ Κλασσικού και
Ορθόδοξου Ελληνισμού, οικειούμενοι κατά πάντα τον αληθή πολιτισμικό
Ελληνισμό. Τα παραπάνω είναι η οδηγός μελωδία για την αμέθοδο
μέθοδό μας.

Την ίδια μέρα συμβαίνουν οι Θερινές Τροπές, αξονικό σημείο της Περιοδικότητας.

Θα συζητήσουμε τις σχέσεις μεταξύ Χρόνου, Ρυθμού του Χρόνου που σταθεροποιεί την μεταβολή του γίνεσθαι στην ταυτότητα της επανάληψης και έτσι σώζει τον κόσμο, και Αιωνιότητας. Θα μιλήσουμε για το πώς ο Απόλλων αντικαθιστά τον νεαρό θεό της περιοδικότητας, τον μέγα δαίμονα του Ενιαυτού που θνήσκει και ανασταίνεται κάθε Άνοιξη. Και πώς ο Χριστός μεταμορφώνει αυτήν της ιεροτελεστία του έαρος.

Κα παρεπιπτόντως θα αναλύσουμε γιατί η Ευρωπαϊκή ιδέα της προόδου και του γραμμικού, αριθμητικού χρόνου εμπεριέχει την καταστροφή του χρόνου και του γίνεσθαι, συνδυαζόμενη με το αντίστοιχο Γερμανικό βίωμα του ανθρώπινου ολέθρου (Spengler).

Η συγκυρία εφέτος της σύμπτωσης Αγίου Πνεύματος και Θερινών Τροπών εκφράζει επακριβώς την ουσιώδη πρόθεση που λανθάνει γενικά στον προσδιορισμό του Πάσχα σε σχέση με την Εαρινή Ισημερία και την επόμενη Πανσέληνο αφ' ενός και στην Πεντηκοστή ημέρα μετά την Ανάσταση που ρέπει προς τις Θερινές Τροπές αφ' ετέρου.

Περί τις Θερινές Τροπές επέστρεφε ο Απόλλων από τους Υπερβορείους, και εορτή στους Δελφούς, τα Θεοφάνεια, συμβόλιζε την άμεση παρουσία και αποκάλυψη του θεού. Αρχικά ένα ηλιακό φαινόμενο νοηματοδοτήθηκε εις επιφάνεια βάθους από την νέα Δωρική θρησκευτικότητα. Τα Υακίνθια της Σπάρτης εορτάζονταν κατά την πανσέληνο μετά τις Τροπές. Παιάνας του Αλκαίου έψελνε την εορταστική ανταπόκριση της φύσης και τον εορτασμό των ανθρώπων κατά την παιδιά της αιωνιότητας επί τη επιφανεία του κατ' εξοχήν Ελληνικού θεού.

Δεν θα αμελήσουμε να αναστοχασθούμε για τις θερινές εορτές του Απόλλωνα και την Μεταμόρφωση του Σωτήρος.